

खण्ड ३ : जनसांख्यिक विवरण

३.१ जनसंख्याको विवरण

कुनैपनि स्थानको जनसंख्या विकासको साधन र साध्य दुवैको रूपमा रहेको हुन्छ। विकासको लागि आवश्यक अन्य आर्थिक, भौतिक साधनहरूको परिचालन मानव श्रोतबाट नै हुने भएकाले विकास योजना तर्जुमा गर्दा यसको बनावटको विविध पक्षहरूको अध्ययन र विश्लेषण आवश्यक हुन्छ। नेपालमा नगरस्तरमा जनसंख्याको विविध पक्षको तथ्याङ्क प्रत्येक १० वर्षमा हुने राष्ट्रिय जनगणनाबाट प्राप्त हुने गरेको छ। आगामी राष्ट्रिय जनगणना २०७८ हुने भएकोले यहा राष्ट्रिय जनगणना २०६८ को नतिजाको आधारमा जनसंख्याका विविध पक्षहरूको विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका नं. ७ : जनसंख्याको विवरण

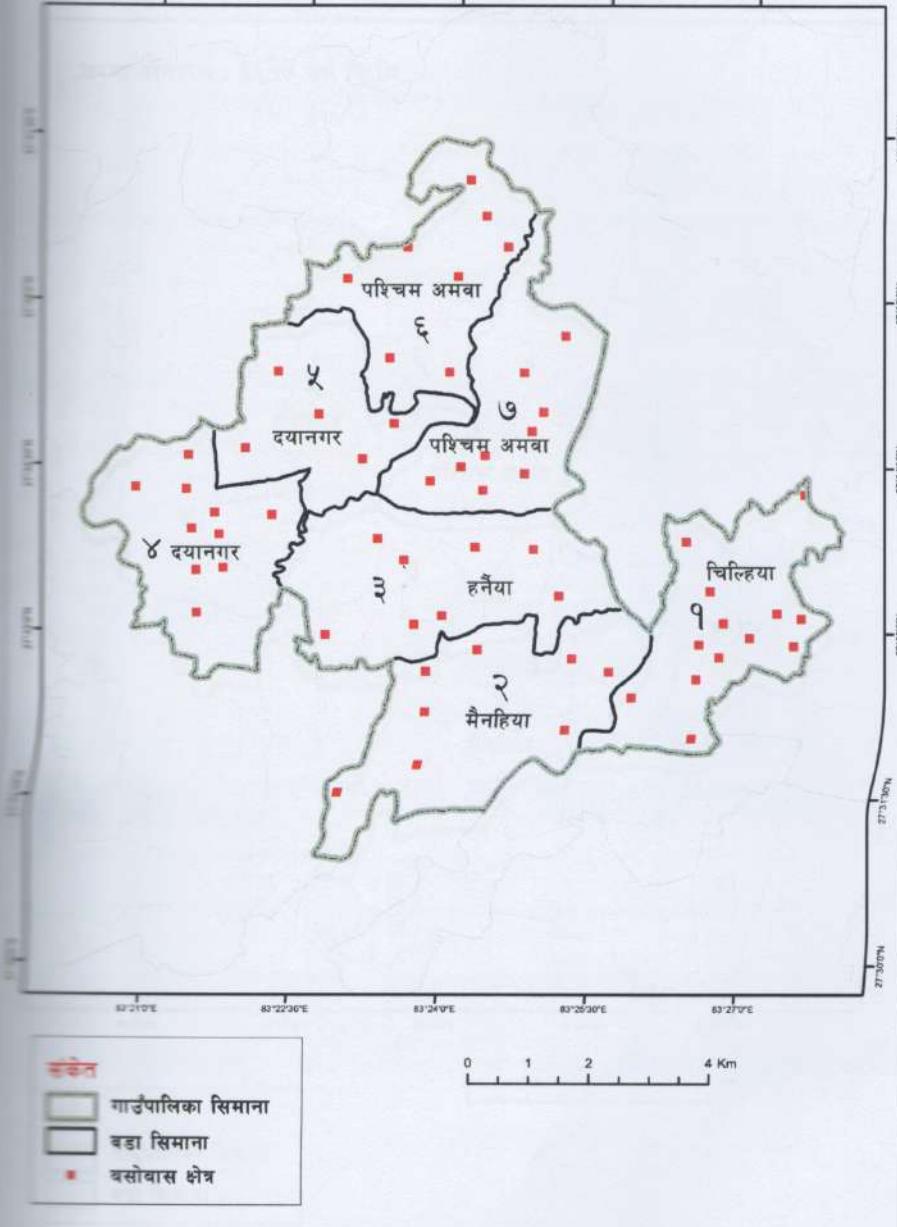
विवरण	वि.सं. २०६८
जम्मा जनसंख्या	३८,४६६
पुरुष	१८,५४९ (४८.२२ प्रतिशत)
महिला	१९,९१७ (५१.७८ प्रतिशत)
लैंगिक दर (१०० महिलामा पुरुष)	९३.१३
जम्मा घरधुरी	६,७९२
औषत परिवार आकार	५.६६
५ वर्ष र सोभन्दा माथिको साक्षरता दर	६९.६४
जनघनत्व (प्रति वर्ग कि.मी.)	५८०

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०६८

माथिको तालिकामा माथिला गाउँपालिकाको जनसंख्याको विवरण दिइएको छ। राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ अनुसार सियारी गाउँपालिकाको जनसंख्या ३८,४६६ रहेको छ, जस मध्ये पुरुष ४८.२२ प्रतिशत (१८,५४९ जना) र महिला ५१.७८ प्रतिशत (१९,९१७ जना) रहेका छन्। सोहीअनुसार लैंगिक अनुपात (Sex Ratio) अर्थात् प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ९३.१३ रहेको छ। जनघनत्व ५८० जना प्रति वर्ग किलोमिटर रहेको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये ५३.७२ प्रतिशत १५ देखि ५९ वर्ष उमेर समूहका, ३४.२७ प्रतिशत १४ वर्ष वा सो भन्दा कम उमेरका र ७.६८ प्रतिशत ६० वर्ष वा सो भन्दा माथिलो उमेर समूहका रहेका छन्। राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ अनुसार सियारी गाउँपालिकामा ६,७९२ घरपरिवार रहेका छन्। पछिलो राष्ट्रिय जनगणना, २०६८ बमोजिम यस गा.पा. को कुल जनसंख्या मध्ये १.२७ प्रतिशत (४८७ जना) अपाङ्गता भएका जनसंख्या रहेका छन्। जसमध्ये २९६ जना पुरुष र १९१ जना महिला छन्। हाल यस गाउँपालिकामा प्रति परिवार औषत ५.६६ जना सदस्य रहेको देखिन्छ। नेपालको परिवारको औषत आकार ४.८८ रहेको छ। देशमा सबैभन्दा बढी रैतहट जिल्लामा ६,४४ र सबैभन्दा कम कास्कीमा ३.९२ रहेको देखिन्छ।

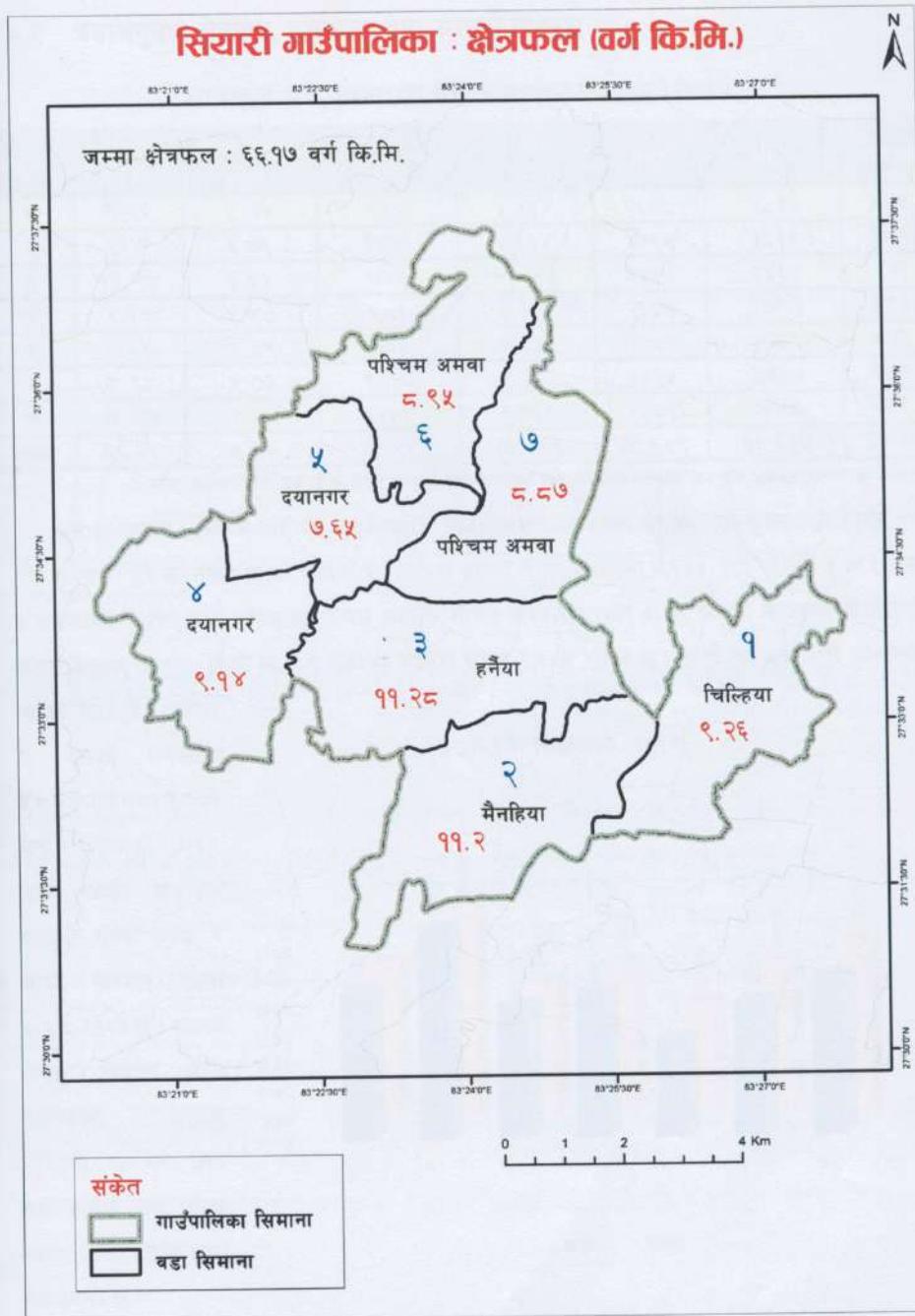
सियारी गाउँपालिका : बसोबास क्षेत्र

83°21'54"E   83°22'30"E   83°24'30"E   83°25'30"E   83°27'30"E

नक्सा नं. ७: सियारी गाउँपालिकाको मुख्य बसोबास क्षेत्र

सियारी गाउँपालिका : क्षेत्रफल (वर्ग कि.मि.)

संकेत

गाउँपालिका सिमाना

वडा सिमाना

0 1 2 3 4 Km

नमसा नं. द: सियारी गाउँपालिकाको वडाअनुसार क्षेत्रफल विभाजन

३.२ वडाअनुसार क्षेत्रफल, जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण

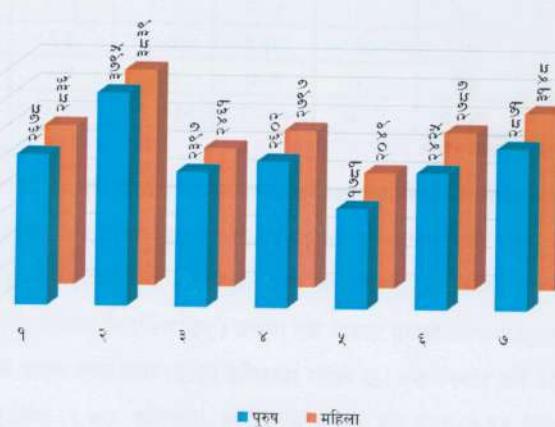
तालिका नं. ८ : वडाअनुसार क्षेत्रफल, जनसंख्या तथा घरधुरी विवरण

वडा नं.	जम्मा क्षेत्रफल	औषत परिवार आकार	जम्मा घरधुरी संख्या	जम्मा जनसंख्या	पुरुष	महिला	जनघनत्व
१	९.२६	५.७४	९६०	५,५१४	२६७८	२८३६	५९५
२	११.२	६.७९	११२५	७,६३४	३७९५	३८३९	६८२
३	११.२६	६.५१	७४६	४,८५८	२३९७	२४६१	४३१
४	९.१४	५.४८	९८६	५,३९९	२६०२	२७९७	५९१
५	७.६५	४.८९	७८३	३,८३०	१७८१	२०४९	५०९
६	८.१५	५.०३	१०३७	५,२१२	२४२५	२७८७	५८२
७	८.८७	५.२१	११५५	६,०९९	२८७५	३१४८	६७९
जम्मा	६६.३५	५.६६	६,७९२	३८,४६६	१८,५४९	१९,९१७	५८०

नोट: माथिको तथ्याङ्कमा संस्थागत घरधुरी तथा जनसंख्या पनि समावेश गरिएको छ। स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०८८

कुल ७ वडामा विभाजन गरिएको यस सियारी गाउँपालिकाको वडागत जनसंख्याको तुलनात्मक विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको वडा नं. २ रहेको छ, जसमा जम्मा जनसंख्या ७,६३४ जहाँ पुरुषको ३,७९५ जना र महिलाको ३,८३९ जना रहेका छन्। यस वडाको औषत परिवार आकार ६.७९, जबकी नेपालको परिवारको औषत आकार ४.८८ रहेको छ, यस वडाको घरधुरी संख्या १,१२५ रहेको छ। त्यस्तै सबैभन्दा थोरै जनसंख्या भएको वडा नं.५ रहेको छ, जसको जनसंख्या ३,८३० जहाँ पुरुष १,७८१ जना र महिलाको २,०४९ जना रहेको छ भने घरधुरी संख्या ७३८ र औषत परिवार संख्या ५.४८ रहेको छ। जसको विस्तृत विवरण माथि तालिकामा उल्लेख गरिएको छ भने उक्त तालिकालाई तल स्पष्ट समझ तालिकामा देखाईएको छ।

वडागत जनसंख्याको विवरण

३.३ १० वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको विवरण

कुनै पनि देशले विवाहका लागि कानुनमै न्युनतम उमेर तोकेको हुन्छ। उक्त उमेर नपुग्दै विवह गरिन्छ भने त्यसलाई बालविवाहको रूपमा तथा कम उमेरमा गरेको विवाहका रूपमा लिने गरिन्छ। नेपालमा मुलुकी ऐन २०२० (एधारौं संशोधन २०५८) ले विवाह गर्दा महिला र पुरुषको उमेर संरक्षकको मञ्जुरी भए अठार वर्ष र संरक्षकको मञ्जुरी नभए वीस वर्ष नपुगी विवाहवारी गर्न नहुने कानुनी व्यवस्था गरेको छ। वर्तमान समयमा शिक्षाको प्रचारप्रसारका कारणले गर्दा व्यक्तिहरूमा विस्तारै चेतनामा अभिवृद्धि हुँदै आएको कारण बालविवाहको चलन घट्दै गझरहेको पाइन्छ। तापनि अझै केही स्थानहरूमा गलत सामाजिक परम्परा र मूल्य मान्यताका कारण नाबालक अवस्थामै विवाह गरिदिने चलन हालसम्म पनि रहेको देखिन्छ। आधुनिक संचार र सामाजिक संजालको दुरुपयोग गरी आफूखुसी बालविवाह गरेका घटनाहरू पनि सुन्नमा आउन थालेका छन्।

राष्ट्रिय जनसाइखिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षणअनुसार बाल विवाह गर्ने क्रममा १५ देखि १९ वर्षका किशोरीको प्रतिशत तुलनात्मक रूपमा बढ्दै गएको देखिन्छ। प्लान नेपाल लगायत अन्य संस्थाहरू मिलेर गरेको अध्ययन प्रतिवेदन सन् २०१२ अनुसार २६.७ प्रतिशत किशोरीहरू र ५.८ प्रतिशत किशोरहरूले बाल विवाह गरेको देखिन्छ। जुन २०६८ को जनसाइखिक तथा स्वास्थ्य सर्वेक्षण भन्दा घट्दो क्रममा देखिन्छ। यस सियारी गाउँपालिकाको बैवाहिक स्थितिको तल विवरणत्मक विशलेषण गरिएको छ।

तालिका नं. ९ : वर्ष वा सोभन्दा माथिका व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको विवरण

लिङ्ग	कुल विवाह कर्ताको संख्या	विवाह एकू	विवाह कर्ता संख्या	विवाह कर्ता संख्या	विवाह कर्ता संख्या	विवाह/ घट	पाराचु भएका	पाराचु भएका संख्या	जम्मा
पुरुष	५७२१	७९६४	२१३	२२४	२५४	२७	१०	१४४१३	
महिला	५०९८	१०२३१	६३	९७	६२२	२०	१८	१६०६९	
जम्मा	१०७३९	१८१९५	२७६	३२१	८७६	४७	२८	३०४८२	
प्रतिशत	३५.२३	५९.६९	०.९१	१.०५	२.८७	०.९५	०.०९	१००.००	

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

माथिको तालिका यस गाउँपालिकामा १० वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका विवाहित व्यक्तिहरूको बैवाहिक स्थितिको अवस्था देखाइएको छ। माथिको आँकडामा सियारी गाउँपालिकामा १० वर्षमाथिको उमेर समुहका व्यक्तिहरूमा गरिएको सर्वेक्षणमा कुल ३०,४८२ मध्ये १०,७३९ अर्थात (३३.२३ प्रतिशत) अविवाहित छन् भने यस गाउँपालिकामा कुल जनसंख्याको ६४.७७ प्रतिशत विवाहित छन्। जसमा एक विवाह गर्नेको संख्या १८,१९५ जना (५९.६९ प्रतिशत) र बहु विवाह गर्नेको संख्या २७६ जना (०.९१ प्रतिशत) रहेको छ। पुनः विवाह गर्ने ३२१ जना (१.०५ प्रतिशत), विधुवा/विधुर ८७६ जना (२.८७ प्रतिशत), पाराचुके भएका ४७ जना (०.९५ प्रतिशत) र छुट्टिएका २८ जना (०.०९ प्रतिशत) रहेका छन्।

गाउँपालिकामा एक विवाह गर्ने महिलाको संख्या एक विवाह गर्ने पुरुषको भन्दा १२.४६ प्रतिशतले बढी रहेको छ। भने बहु विवाह गर्ने पुरुषको संख्या २१३ हुँदा बहु विवाह गर्ने महिलाको संख्या ६३ रहेको देखिन्छ। यसको अन्तर ५४.३५ प्रतिशत देखिन्छ। भने विदुर पुरुषको संख्या २५४ र विद्वा महिलाको संख्या ६२२ रहेको छ। नेपाली समाजमा महिलाले श्रीमानको मृत्यु भए पनि विवाह गर्नु हुँदैन भन्ने मान्यता र विधुवालाई हेरिने दृष्टिकोण रुद्धिवादी र परपरागत रहेको छ। यसकारण समाजमा विद्वा महिलाको संख्या विदुर पुरुषको भन्दा बढी देखिन्छ। अफ नेपालमा श्रीमानको मृत्यु पछि श्रीमती सती जाने कु-प्रथा रहेको थियो तर सन् १९७७ मा चन्द्रशमशेरले सती प्रथाको अन्त्य गरी महिला माथिको अन्यायको जड उठाएका थिए। समाजिकरूपमा महिला र पुरुषको वैवाहिक स्थिति असमान देखिन्छ यसको साथै नेपाली समाजमा रहेको पितृसत्तात्मक गन्ध आजसम्म पनि देख्न सकिन्छ। यसको विवरणलाई तलको स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

लैडिगक आधारमा वैवाहिक स्थिति

३.४ उमेर समूहअनुसार पहिलो विवाह गर्दाको उमेरको विवरण

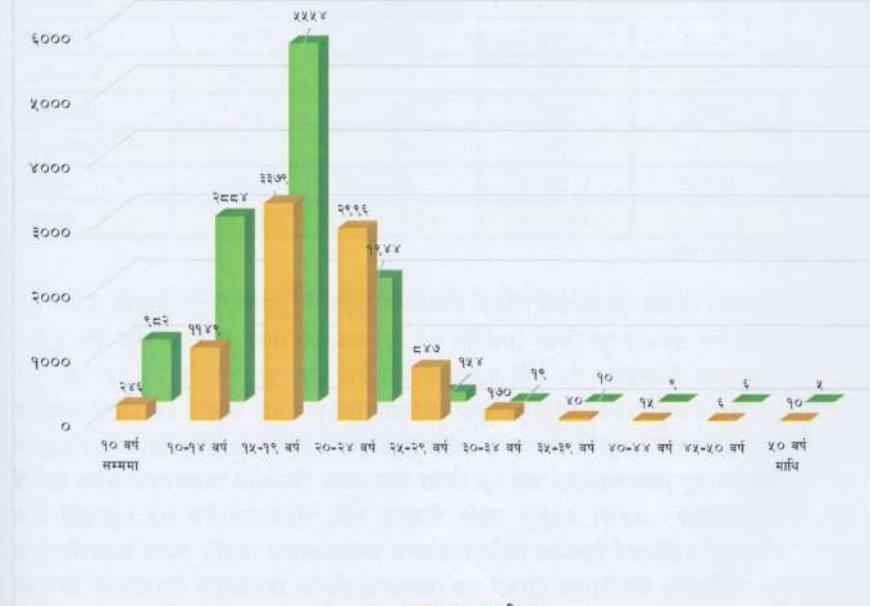
तालिका नं. १० : उमेर समूहअनुसार पहिलो विवाह गर्दाको उमेरको विवरण

लिङ्ग	१०वर्ष सम्म	१०-१५वर्ष	१०-१५वर्ष	१५-२०वर्ष	२०-२५वर्ष	२५-३०वर्ष	३०-३५वर्ष	३५-४०वर्ष	४०-४५वर्ष	४५-५०वर्ष	५०-५५वर्ष	५५-६०वर्ष	जम्मा
पुरुष	२४६	११४९	३३७९	२९९६	८४७	१७०	४०	१५	६	१०	८५८	५१	११,५६७
महिला	९८२	२८८४	५५५४	१९४४	१५४	१०	१०	९	६	५	११,५६७	२०,४२५	२०,४२५
जम्मा	१,२२८	४,०३३	८,९३३	४,९४०	१,००१	१८९	५०	२४	१२	१५	१०५८	१०५८	३१,९९२
प्रतिशत	६.०९	११.७५	४२.७४	२४.९९	४.९०	०.९३	०.२४	०.१२	०.०६	०.०७	०.०७	०.०७	१००.००

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

१० वर्ष वा सोभन्दा माथिल्लो उमेरका विवाहित व्यक्तिहरूको पहिलो विवाह गर्दाको उमेरको विवरण देखाइएको छ। माथिको आँकडामा सियारी गाउँपालिकामा १० वर्षमाथिको उमेर समुहका व्यक्तिहरूमा गरिएको सर्वेक्षणमा गाउँपालिकामा कुल जनसंख्याको ६४.७७ प्रतिशत विवाहित छन्। त्यस मध्ये सियारी गाउँपालिकामा १५ वर्षदेखि १९ वर्षसम्मको उमेर समूहमा विवाह गर्नेको संख्या ८,९३३ अर्थात् सबैभन्दा बढी (४३.७४ प्रतिशत) देखिन्छ भने त्यसपछि २० वर्षदेखि २४ वर्षसम्मको उमेर समूहको संख्या ४,९४० (२४.१९ प्रतिशत) देखिन्छ। तेसोमा १० देखि १४ वर्ष उमेरसमूहको संख्या ४,०३३ (१९.७५ प्रतिशत) रहेको छ भने १० वर्षसम्मका उमेरसमूहका बालबालिकाको पानि पहिलो विवाह गर्दाको जनसंख्या १,२२८ (६.०१ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ। तथाहुले बालविवाह यच्चपि अभ्यासमा रहेको देखाउछ। तथापि पछिल्लो समयमा यस गाउँपालिका क्षेत्रमा बालविवाह क्रमशः नियन्त्रण भएको छ। यसलाई तलको चित्रबाट स्पष्ट पार्न सकिन्छ।

पहिलो विवाह गर्दाको उमेर समूह

३.५ उमेर समूहअनुसार जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. ११ : उमेर समूहअनुसार जनसंख्याको विवरण

उमेर समूह	पुरुष	महिला	जम्मा	प्रतिशत	लैकिक अनुपात
०-४	१८४३	१७९८	३,५६१	९.२६	१.०७
५-९	२२९३	२१३०	४,४२३	११.५०	१.०८
१०-१४	२५६०	२६३९	५,१९९	१३.५२	०.९७
१५-१९	२२६३	२३१८	४,५८१	११.९१	०.९८
२०-२४	१५३३	१९८३	३,५१६	९.१४	०.७७
२५-२९	१३३८	१८०५	३,१४३	८.१७	०.७४
३०-३४	१०९६	१३३१	२,४२७	६.३१	०.८२
३५-३९	९६६	१२६४	२,२३०	५.८०	०.७६
४०-४४	९६४	१०९९	२,०६३	५.३६	०.८८
४५-४९	८५९	८८५	१,७४४	४.५३	०.९७
५०-५४	६८५	६५०	१,३३५	३.४७	१.०५
५५-५९	६५१	६३७	१,२८८	३.३५	१.०२
६०-६४	५१३	५३८	१,०५१	२.७३	०.९५
६५-६९	४०५	३६४	७६९	२.००	१.११
७०-७४	२७८	२४२	५२०	१.३५	१.१५
७५-७९	१५७	१५५	३१२	०.८१	१.०१
८०-८४	६८	९७	१६५	०.४३	०.७०
८५-८९	३९	३१	७०	०.१८	१.२६
९०-९४	२५	१६	४१	०.११	१.५६
९५+	१३	१५	२८	०.०७	०.८७
जम्मा	१८,५४९	१९,९९७	३८,४६६	१००.००	०.९३

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग सन् २०११

यस सियारी गाउँपालिका उमेरगत जनसंख्याको विवरण दिइएको छ। जसमा २०६८ को जनगणनाअनुसार ०-१४ वर्ष उमेर समूहको संख्या १३,१८३ (३४.२७ प्रतिशत) रहेको छ, १५-४९ वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या १७,९६० (४६.६९ प्रतिशत) छ, काम गर्ने उमेरसमूह १५ देखि ५९ वर्षसम्मको जनसंख्या २२,३२७ (५८.०४ प्रतिशत) रहेको छ। लिङ्गको आधारमा हेर्दा महिलाको जनसंख्या १९,९९७ (५१.७८ प्रतिशत) र पुरुषको जनसंख्या १८,५४९ (४८.२२ प्रतिशत) रहेको र यसप्रकार महिला र पुरुषको जनसंख्याको अन्तर ३.५६ प्रतिशत देखिन्छ। देशको समग्र जनसंख्यामा महिलाको संख्या बढी रहेको छ। यस गाउँपालिकामा पुरुषको संख्या ३.५६ प्रतिशतले बढी देखिन्छ। ६० वर्ष भन्दामाथि उमेर समूहको संख्या २,९५६ (७.६८ प्रतिशत) रहेको छ। तथ्याङ्कले गाउँपालिकामा मानव स्रोतको प्रशस्तमात्रामा सम्भावना रहेको तथ्यलाई देखाउँछ। ५-९ देखि र १०-१४ उमेर समूहको जनसंख्याको बाहुल्यताले आगमि दिनहरूमा यस नगरले जनसाधिक लाभांशको अत्यधिक उपयोग गर्न सक्ने संभावना देखिन्छ। जसको विस्तृत विवरण माथिको तालिकामा देखाइएको छ। यस विवरणलाई तल पिरामिडबाट स्पष्ट बनाईएको छ।

उमेर समूह अनुसार जनसंख्याको विवरण

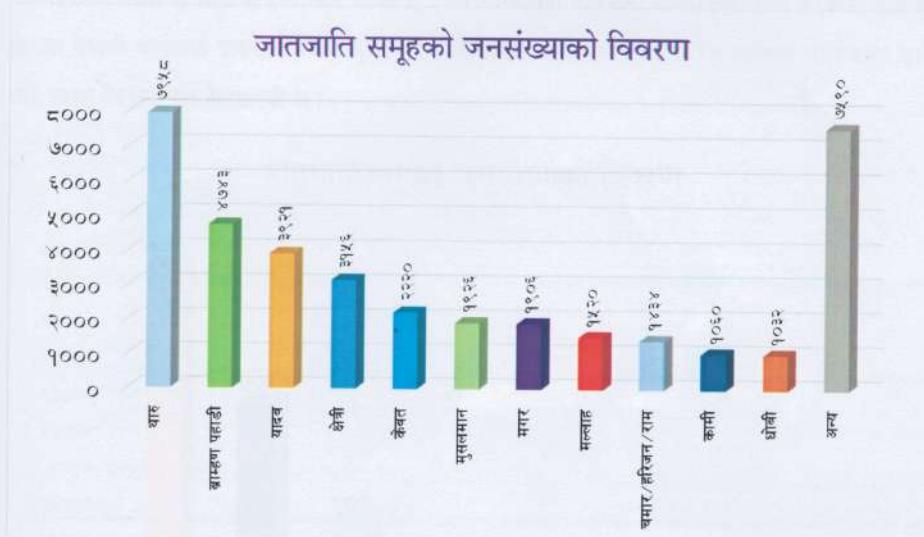
३.६ जातजाती समूह अनुसार जनसंख्याको विवरण

तालिका नं. १२ : सियारी गाउँपालिकाको जनसंख्या र जातको विवरण

क्र.सं.	जातजाति	जम्मा	प्रतिशत
१	थारु	७,९५८	२०.६९
२	ब्राह्मण पहाडी	४,७४३	१२.३३
३	यादव	३,९२१	१०.११
४	क्षेत्री	३,१५६	८.२०
५	केवट	२,२२०	५.७७
६	मुसलमान	१,९२६	५.०१
७	मगर	१,९०६	४.९६
८	मल्लाहा	१,५२०	३.९५
९	चमार/हरिजन/राम	१,४३४	३.७३
१०	कामी	१,०६०	२.७६
११	धोबी	१,०३२	२.६८
१२	कठवनिया	७,५९०	१९.७३
जम्मा		३८,४६६	१००.००

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, बि.सं २०६८

यस गाउँपालिकाको सामाजिक संरचनाको दृष्टिकोणबाट बढो विविधतायुक्त रहेको पाईन्छ। यसरी रूपन्देही जिल्लामा अवस्थित सियारी गाउँपालिकामा विभिन्न जातजाति, समूहअनुसार जनसंख्याको अवस्थालाई हेर्दा सबैभन्दा बढी थारु ७,९५८ जना (२०.६९ प्रतिशत), दोस्रोमा ब्राह्मण पहाडी ४,७४३ (१२.३३ प्रतिशत), तेस्रोमा यादव ३,९२१ (१०.१९ प्रतिशत), क्षेत्री ३,१५६ (८.२० प्रतिशत), केवट २,२२० (५.७७ प्रतिशत), मुसलमान १,९२६ (५.०१ प्रतिशत), मगर १,९०६ (४.९६ प्रतिशत) र मल्लाह १,५२० (३.९५ प्रतिशत) रहेका छन् भने गदेरी/भेघार, लोहार, सन्यासी/दशामी, बधाई, माझी, धन्कार/खरिकार, बङ्गाली जातिहरूको संख्या सबैभन्दा कम रहेको देखिन्छ। जसको विस्तृत विवरण माथिको तालिकामा र तल स्तम्भ चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

३.७ मातृभाषाअनुसार जनसंख्याको विवरण

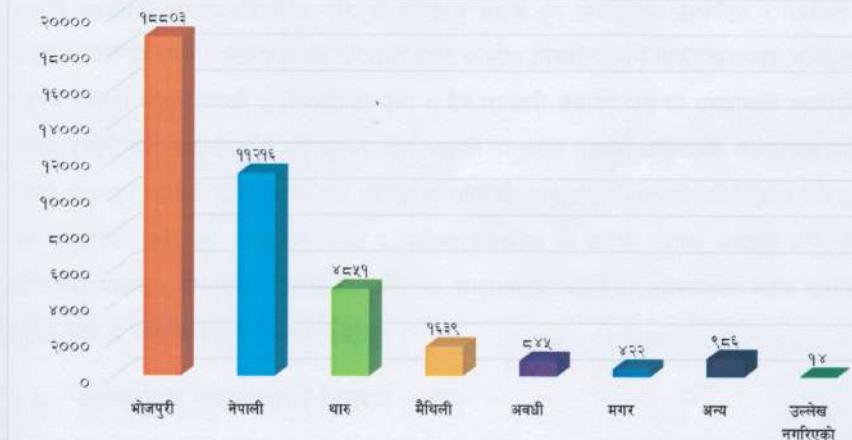
तालिका नं. १३ : मातृभाषाअनुसार जनसंख्याको विवरण

क्र.सं.	भाषा	जन्मा	प्रतिशत
१	भोजपुरी	१८८०३	४८.८८
२	नेपाली	११२९६	२९.१६
३	थारु	४८५१	१२.६१
४	मैथिली	१६३९	४.२६
५	अवधी	८४५	२.२०
६	मगर	४२२	१.१०
७	अन्य	६९०	१.७८
८	जन्मा	४९,०३०	१००.००

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

यस गाउँपालिकामा अक्सर बसोबास गर्ने व्यक्तिहरूले बोल्ने विभिन्न मातृभाषाहरू जसमा बडो विविधता रहेको पाइन्छ । जनसांख्यिक अवस्थितिको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा यस गाउँपालिकामा सबैभन्दा भोजपुरी भाषा बोल्नेहरूको अर्थात् १८,८०३ (४८.८८ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ भने दोस्रोमा नेपाली भाषा ११,२९६ (२९.१६ प्रतिशत), तेस्रोमा थारु बोल्ने संख्या ४,८५१ (१२.६१ प्रतिशत) रहेको पाइन्छ । यसैगरी तामाङ्ग भाषा बोल्नेहरूको संख्या मैथिली भाषा बोल्नेको संख्या १,६३९ (४.२६ प्रतिशत), आवडी भाषा बोल्नेहरूको संख्या ८४५ (२.२० प्रतिशत) रहेका छन् । यसै गाउँपालिकामा नेवार, उर्दु, मगर, हिन्दी, शेर्पा, बङ्गला, तामाड, साँझेकेतिक भाषा रूपमा नेपाली भाषालाई राखिरी बोल्ने र बढ्ने गरेको देखिन्छ । जसको विस्तृत विवरण माथिको तालिकामा साथै तल स्तम्भ चित्रमा पनि देखाइएको छ ।

मातृभाषाअनुसार जनसंख्याको विवरण

आदिवासी

गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या ३८,४६६ मध्ये २८.७३ प्रतिशत (११,०५० जना) जनसंख्या आदिवासी (थारु, मगर, नेवार, गुरुङ, तामाड, लिम्बु आदि) रहेका छन् । गाउँपालिकामा आदिवासीहरू मध्ये सबैभन्दा बढी थारु जातिको संख्या ७,९९८ (२०.६९ प्रतिशत) जनसंख्या रहेको पाइन्छ । मुख्यतः कृषि पेशामा संलग्न यी समुदायमा साक्षरता प्रतिशत तुलनात्मक रूपमा न्युन रहेको छ । एकातर्फ बाल विवाह, बच्चा जन्मनु पूर्व नै मगनी गर्ने विवाह, गुरुवा (धामी, झाक्री) प्रथाजस्ता सामाजिक प्रथाहरू यस समुदायमा हालसम्म आशिक रूपमा भएपनि कायमै रहेको पाइन्छ । यस समुदायबाट जनप्रतिनिधिको रूपमा हाल निर्णायक तहमा सहभागिता देखिएको छ यसले यो समुदायको

हालको स्थिति चित्रण गर्दछ । यस गाउँपालिका भिषण मलेरियादेखि हिंसक जनावरहरूसँग झण्डै आधा शतकदेखि कुस्ती खेल्दै सियारीको विकास निर्माणमा हात पाखुरी चलाउदै आएको यो समुदाय अहिले आएर सामाजिक, राजनीतिक र आर्थिक विकासको दृष्टिकोणले समेत विस्तारै अगाडि बढेको देखिन्छ । सियारी गाउँपालिकाको विकासको लागि यो समुदायलाई अहिलेको अवस्थाबाट अफ माथि उठाउन विशेष पहल गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ ।

उत्पीडित समुदाय

जात जातिको हिसावले सियारी गाउँपालिकामा पाँचौ ठूलो समुदायको रूपमा रहेको उत्पीडितहरूले लगभग १५.९८ प्रतिशत हिस्सा ओगटेको छ । सामाजिक विभेदका रूपमा छुवाछुत जस्तो अमानवीय भेदभाव भोगिरहेको यो समुदायले राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक क्षेत्रमा समेत उपेक्षाको सिकार हुनु परेको छ । यस समुदायका आधारभूत विद्यालय र माध्यामिक विद्यालयमा अध्ययन गर्ने छात्र छात्राहरूको संख्या भने तुलनात्मक रूपमा कम रहेको छ । परम्परागत शिल्पको धनी यो समुदायले आफ्नो सिपलाई आर्थिक विपन्नता र सामाजिक उपेक्षाका कारण पनि अधिक बढाउन नसकेको पाइन्छ । मुलुकी ऐन २०२० को कानुनी व्यवस्था अन्तर्गत जातीय छुवाछुतलाई कानुनी अपराधको रूपमा परिभाषित गरिएको झण्डै ४ दशक हुन लाग्दा पनि उत्पीडित र अपेक्षित समुदायले अद्यपि सार्वजनिक स्थल (मन्दिर) हरूमा प्रवेशका लागि स्थानीय निकायहरूसँग मिलेर चरणबद्ध अभियान संचालन गर्नुपर्ने अवस्था कायमै रहेको छ । निजामती सेवा र गैर सरकारी सेवामा पनि यो समुदायको उपस्थिति अत्यन्तै न्युन छ । त्यसै गरी राजनीतिक क्षेत्रमा २०४६ साल यता यो समुदायले आफ्ना सामुदायिक संगठनहरू समेत निर्माण गरेको पाइन्छ । राजनीतिक नेतृत्वमा भने सीमित व्यक्तिहरूले मात्र यस समुदायको प्रतिनिधित्व गरिरहेका छन् । यस समुदायका अधिकांश व्यक्तिहरू अदक्ष र अर्धदक्ष जनशक्ति कै रूपमा ज्याला, मजदुरी गरेर जीवनयापन गरिरहेको पाइन्छ । सियारीको विकासको लागि यो समुदायलाई अहिलेको अवस्थाबाट माथि उठाउन विशेष अभियानको नै थालनी गर्नुपर्ने अवस्था देखिन्छ ।

३.८ धर्मअनुसार जनसंख्याको विवरण

धर्मअनुसार जनसंख्याको विवरणलाई अध्ययन गर्दा यस गाउँपालिकामा आदिवासी/जनजाति अन्य जातजातिहरूको बसोबास रहेता पनि यस गाउँपालिकाको प्राय जसो समुदायका अधिकांश मानिसहरूले धर्मको रूपमा सनातन हिन्दु धर्मलाई स्वीकारेको देखिन्छ । यद्यपि थारु, मगर, राई, समुदायको भने आफ्नै भाषा, रहनसहन, भेषभुषा एवं परम्परा र संस्कार रहेको पाइन्छ । वेदमूलक आर्य-संस्कृतिका विधि-विधान र धर्म शास्त्र आदिलाई रामायण, महाभारत, पूराण आदि ग्रन्थहरूको आधार मानी ती विषयवस्तुहरूलाई लोकभाषा, लोकलय, लोकधुन, र लोकशैलीमा ढालेर लोकजीवनको सेरोफेरोसँग तादात्म्य मिलाई आफ्नोपन भल्काउने गरी दोहोरी, लोकगीत आदिको रूपमा विभिन्न विशिष्ट अवसरहरूमा प्रस्तुत गरिन्छ । यो समुदायको विशेष पहिचान नै आफ्नो सांस्कृतिक मौलिकपना नै हो । गाउँपालिकामा विभिन्न समुदायका मानिसहरूको बसोबास रहेका हुनाले उनीहरूका आआफ्नै चाडपर्वहरू छन् । जस्तै, हिन्दू धर्मावलम्बीहरूले बडादौरी, तिहार, रामनवमी, महाशिवरात्री, हरितालिका,

श्रीपञ्चमी, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, विवाह पञ्चमी, छठ (होली), चैते दशै, साउने-माघे सकान्ती, मातातीर्थ औंसी, बज्य तृतीया, हरिशयनी-हरिबोधनी एकादशी, नागपञ्चमी, रक्षाबन्धन (जनैपूर्णिमा), कुशे औंसी, बालाचतुर्दशी, कोजाग्रत पूर्णिमा, श्री स्वस्थानी पूर्णिमा, कूल-थानी पूजा, ग्रामथान पूजा, बोलबम आदि चाडपवहरू मानउने गर्दछन्। बौद्ध धर्मावलम्बीहरूले बुद्धजयन्ती, विभिन्न ल्होसार पर्वहरू, तिहार आदि मनाउने गरेको पाइएको छ। यसैगरी ईस्लामहरूले ईद, बकरईद, इदुलफितर, सोभेरात आदि र क्रिश्चयनहरूले क्रिशमस डे, अङ्ग्रेजी नयाँ वर्ष, भ्यालेनटाइने डे आदि मनाउने गर्दछन्। यस गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने मानिससहरूको भेषभूषाको बारेमा चर्चा गर्दा महिलाको साडी, चोलो तथा पुरुषको धोती, कुर्ता, कमिज भएको पाइन्छ। पहाडी समुदायका क्षेत्री, बाहुन, कामी, दमाई आदि पुरुषले कमिज-सुरुवाल, दौरा-सुरुवाल लगाउँछन् भने मध्यसी मुलका पुरुषहरूले कमिज, धोती जादि लगाउँछन्। तर अहिलेको समयमा सबै जातजातिका युवा, युवतीहरू क्रमशः पैन्ट, शर्ट, साडी ल्लाउज, कुर्ता-सल्लावार नै लगाउन रुचाउँछन्। यहाँ धेरै जसो महिना गर्मी हुने हुँदा राष्ट्रिय पोशाक दौरा-सुरुवाल, साडी-चौबन्दी चोलो लगाउने मानिस यदाकदा मात्र देखिनु स्वभाविक हो।

सियारी गाउँपालिका नजिकै रहेको लम्बिनी क्षेत्र नेपालको ऐतिहासिक, धार्मिक र सांस्कृतिक महत्व बोकेको न्यान हो। त्यसै सियारी गाउँपालिका पनि विविधताले भरिपुर्ण हुनुको साथै विश्वका शान्तिदुत गौतम बुद्धको जन्मएको जिल्ला भएकाले सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक महत्वयुक्त रकेको छ। सियारी गाउँपालिकाको धर्मअनुसार जनसंख्याको वितरण निम्नअनुसार रहेको छ।

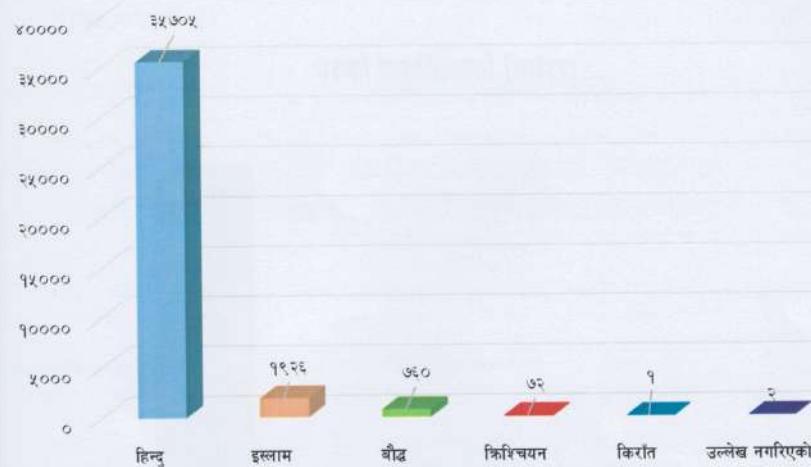
तालिका नं. १४ : धर्मअनुसार जनसंख्याको विवरण

धर्म	हिन्दु	इस्लाम	बौद्ध	क्रिश्चयन	किराँत	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
जनसंख्या	३५,७०५	१९,२६	७६०	७२	१	२	३८,४६६
प्रतिशत	९२.८२	५.०१	१.९८	०.१९	०.००	०.०१	१००.००

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

धार्मिक दृष्टिकोणले हेर्दा यस गाउँपालिकामा अधिकांश हिन्दु धर्मावलम्बीहरू रहेका छन्। पछिल्लो जनगणनाअनुसार यहाँको कुल जनसंख्या ३८,४६६ मध्ये ९२.८२ प्रतिशत अर्थात् ३५,७०५ जना हिन्दु, ५.०१ प्रतिशत (१,९२६ जना) इस्लाम धर्मावलम्बीहरू, १.९८ प्रतिशत (७६० जना) बौद्ध धर्मावलम्बीहरू, ०.१९ प्रतिशत (७२ जना) क्रिश्चयन, रहेको पाइन्छ। माथिको तालिकामा सियारी गाउँपालिकाको धर्मअनुसार जनसंख्याको तथ्याङ्कलाई देखाइएको छ। यी विविध तथ्यबाट गाउँपालिकामा धार्मिक संरचनाको दृष्टिकोणबाट बढी विविधतायुक्त रहेको देखिन्छ। जसको विस्तृत विवरण माथि तालिका र तल स्तम्भ चित्रमा उल्लेख गरिएको छ।

धर्मअनुसार जनसंख्याको विवरण

३.९ परिवारले प्रयोग गरेको घरको स्वामित्वको विवरण

तालिका नं. १५ : परिवारले प्रयोग गरेको घरको स्वामित्वको विवरण

वडा नं.	निजी	भाडा	संस्थागत	अन्य	जम्मा
१	९३८	१७	१	४	९६०
२	१०८७	३	०	३५	१,१२५
३	७३८	८	०	०	७४६
४	९२७	२४	२	३३	९८६
५	७२३	२३	३	३४	७८३
६	९७९	५१	१	६	१,०३७
७	१०८३	७०	२	०	१,१५५
जम्मा	६,४७५	१९६	९	११२	६,७९२
प्रतिशत	९५.३३	२.८९	०.१३	१.६५	१००.००

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

माथिको तालिकामा सियारी गाउँपालिकामा परिवारले प्रयोग गरेको घरको स्वामित्वको विवरण देखाइएको छ। यस गाउँपालिकामा जम्मा ६,७९२ घरधुरीहरूमध्ये आफ्नो स्वामित्वमा रहेको घरधुरी संख्या ६,४७५ (९५.३३ प्रतिशत), भाडामा बस्ने घरधुरी संख्या १९६ (२.८९ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ। त्यसै संस्थागत घरधुरी ९ (०.१३ प्रतिशत) र अन्य घरधुरीको संख्या ११२ (१.६५ प्रतिशत) रहेका छन्। त्यसै परिवारले प्रयोग गरेको घरको

स्वामित्वको विवरणलाई बडागत रूपमा तुलना गर्दा बडा नं.७ मा अन्य बडाको तुलनामा भाडाको घरधुरी संख्या बढी रहेको देखिन्छ । जसको विस्तृत विवरण मासथ तालिकामा उल्लेख गरिएको छ । यस विवरणलाई तल स्तम्भ चार्टमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

घरको स्वामित्वको विवरण

३.१० घरमुलीको लैङ्गिक विवरण

तालिका नं. १६ : घरमुलीको लैङ्गिक विवरण

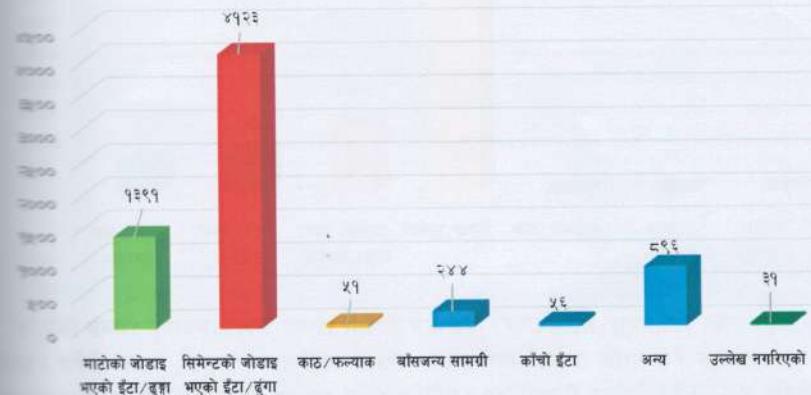
वडा	पुरुष	महिला	जम्मा
१	७६७	१९३	९६०
२	१०१४	१११	१,१२५
३	६४७	९९	७४६
४	७४२	२४४	९८६
५	५५२	२३१	७८३
६	६७४	३६३	१,०३७
७	८९७	२५८	१,१५५
जम्मा	५,२९३	१,४९९	६,७९२
प्रतिशत	७७.९३	२२.०७	१००.००

श्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८

वि.सं. २०६८ को केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले गरेको राष्ट्रिय जनगणनाको नतिजाअनुसार जम्मा ६,७९२ घरधुरी संख्या रहेको यस गाउँपालिकामा ७७.९३ प्रतिशत घरमा चाहिँ पुरुष घरमुली भएर घरको मुख्य जिम्मेवारी निइएको पाइन्छ भने सानो हिस्सामा करिब २२.०७ प्रतिशत महिलाहरू घरमुली भई घरको मुख्य जिम्मेवारी

नाविको तथ्याङ्कलाई हेर्दा यस सियारी गाउँपालिकामा परिवारले प्रयोग गरेको घरको बाहिरी गारोको आधारमा सिमेन्टको जोडाइ भएको इंटा/दुङ्गाको बनेको बाहिरी गारो भएको घरधुरी सबैभन्दा धेरै ४,१२३ (६०.७० प्रतिशत) छ जसे सबैभन्दा कम काँचो इंटाबाट बनेको बाहिरी गारो भएको घरधुरी संख्या ५६ (०.८२ प्रतिशत) रहेको देखिन्छ । यसैगरी माटोको जोडाइ भएको इंटा/दुङ्गाको बाहिरी गारो भएको घरधुरी संख्या १,३९१ (२०.४८ प्रतिशत), बासजन्य सामाग्रीको बाहिरी गारो भएको घरधुरी संख्या २४४ (३.५९ प्रतिशत) काठ तथा फल्याकको बारोको घरधुरी संख्या ५१ (०.७५ प्रतिशत) रहेको छ भने अन्य ८९६ (१३.१९ प्रतिशत) र उल्लेख नगरिएको ३१ (०.४६ प्रतिशत) घरधुरी संख्या रहेको देखिन्छ । गाउँपालिकाको बडागतरूपमा तुलना गर्दा बडा न र यस सिमेन्टको जोडाइबाट बनेको बाहिरी गारोको घरधुरी सबै भन्दा बढी देखिन्छ भने बडा नं. ४ मा माटो जोडाइ बनेको बाहिरी गारो भएको घरधुरी बढी देखिन्छ । यस विवरणलाई तल स्तम्भ चित्रमा देखाईएको छ ।

बाहिरी गारोका आधारमा घरको विवरण

३.३. छानाको आधारमा घरको बनोटको विवरण

तालिका नं. २१ : छानाको आधारमा घरको बनोटको विवरण

संख्या	खर/पराल /छावाली	जस्ता/ठिन /च्यादर	टायल/खपडा/फिंगटी/दुङ्गा	सिमेन्ट/ढलान	काठ/फल्याक	अन्य	उल्लेख नगरिएको	जम्मा
१	४०	१६६	११०	६०५	२	३०	७	१६०
२	१०७	५८	१५८	७८३	७	८	४	१,१२५
३	७४	३२	१५३	४८३	०	०	४	७४६
४	१२३	३४	२८४	५४३	०	१	१	१,८६
५	४९	८५	१७०	४७२	१	६	०	७८३
६	६१	१४६	१९५	६३२	०	०	३	१,०३७
७	११२	१६३	१३८	७३०	०	०	१२	१,१५५
८	५६६	६८४	१,२०८	४,२४८	१०	४५	३१	६,७९२
९	८,३३	१०,०७	१७,७९	६२,५४	०,९५	०,६६	०,४६	१००,००

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, सन् २०११